

O. Mihaylenko

Kirovohrad National Technical University

Guidelines to implement the control quality assurance services

The article explored the legislative base of quality control audit services in part of its implementation. Formed and feasibility stages of this control and its procedures. Analysis Research of different authors allows us to highlight the following main stages of checking the level of quality assurance services an individual subject of activity: training-research the main and final stage they form the plan of external audits. As for the implementation of the internal quality control of audit, it is more his part is identical to the external. The proposed method of implementation of internal and external audits of quality control system audit is very similar and contain the same stage of implementation, castko and their treatments, theiznicâ in their holding is formed taking into account the time difference. The exterior is carried out not less than once in six years, and internal constantly in the process of audit activities. That is why an important part of the technique of external review is to analyse the State of the current internal quality control system and installation confidence level to its data.

quality assurance, quality control of audit services, methodology, process control, sample

Одержано 22.10.13

УДК 336.14

Н. С. Педченко, канд. екон. наук, С. І. Заворотній, магістрант

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Бюджетний федералізм у фінансовій системі держави: моделі та принципи

У статті досліджено проблематику міжбюджетних відносин і зокрема проблеми впровадження бюджетного федералізму у фінансову систему держави. Розкрито теоретичні і практичні аспекти розбудови міжбюджетних відносин на рівні територіальних громад. Здійснено аналіз доходів та видатків місцевих бюджетів за роки незалежності України.

бюджетний федералізм, моделі бюджетного федералізму, реформа міжбюджетних відносин

Н. С. Педченко, С. І. Заворотній

Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», г. Полтава

Бюджетный федерализм в финансовой системе государства: модели и принципы

В статье исследована проблематика межбюджетных отношений и в частности проблема внедрения бюджетного федерализма в финансовую систему государства. Раскрыты теоретические и практические аспекты развития межбюджетных отношений на уровне территориальных общин. Осуществлен анализ доходов и расходов местных бюджетов за годы независимости Украины.

бюджетный федерализм, модели бюджетного федерализма, реформа межбюджетных отношений

Важливою проблемою державних фінансів є ефективна організація відносин усередині бюджетної системи, а саме – між бюджетами центрального уряду і органів місцевого самоврядування, на які впливають різноманітні історичні, геополітичні, етнокультурні чинники, які яскраво проявляються у відносинах бюджетного федералізму та пов'язані з тим, що система податково-бюджетних відносин між різними органами влади теоретично може бути заснована на різних поєднаннях рівнів децентралізації за різними напрямками.

© Н. С. Педченко, С. І. Заворотній, 2013

В економічно розвинених країнах життєздатність існуючих міжбюджетних відносин підтверджує, що самі по собі централізація та децентралізація повноважень на отримання бюджетних доходів і здійснення видатків не є запорукою процвітання суспільства, що фактично відсутня універсальна модель розподілу доходів і видатків між бюджетами різних рівнів. Тому, вдосконалення міжбюджетних відносин як складника системи бюджетного регулювання в частині механізму формування місцевих бюджетів, стало однією з провідних проблем, вирішення якої впливає на добробут кожного громадянина і розвиток економіки регіонів загалом.

Проблема місцевого розвитку в межах еволюції теорії бюджетного федералізму широко досліджена у вітчизняній та зарубіжній літературі, зокрема в працях В. Андрущенка, О. Василика, Л. Воронової, О. Гетьманця, В. Дем'янишина, О. Кириленка, І. Луніної, С. Слухая, В. Федосова, С. Юрія узагальнюється досвід іноземних країн та їх багаторічна практика використання бюджетного (фіскального) федералізму, а також досліджуються можливості та перспективи використання цього досвіду на теренах України. У роботах Р. Айхенбергера, Дж. Аронсона, Ш. Бланкарта, Д. Б'юкенена, Т. Куна, Р. Масгрейва, У. Оутас, В. Ренша, Бруно С. Фрая, Г. Хекта, Дж. Хіллі, Ф. Шарфа, У. Шумахера закладені основи теорії бюджетного федералізму. При цьому у їх роботах питання розвитку територіальних органів влади і управління в контексті бюджетного федералізму не досліджуються взагалі або досліджуються дещо відірвано від самої суті питання.

Питання бюджетного федералізму включені в університетські підручники з державних фінансів Ш. Бланкарта (1998 р.), Г. Роузена (1992 р.) та Д. Хаймана (1990 р.). У Сполучених Штатах Америки Консультативна комісія з питань міжурядових відносин щорічно видає двотомний альманах «Важливі питання фіскального федералізму». На тему «Державні фінанси на різних рівнях уряду» був проведений конгрес Міжнародного інституту державних фінансів (Брюссель, 1990 р.). Отже, питання бюджетного федералізму належить до найактуальніших у сучасній фінансовій науці.

Метою статті є дослідження проблематики міжбюджетних відносин і зокрема проблеми впровадження бюджетного федералізму у фінансову систему держави.

Україна згідно із Конституцією [4] є унітарною державою, тобто єдиним державним утворенням, що базується на верховенстві суверенітету і складається з адміністративно-територіальних одиниць, які підпорядковані центральним органам влади й не мають ознак державної незалежності. Унітарна держава – як вважає Ю. Барський – характеризується, в першу чергу тим, що на її території діють єдині для всіх органи влади і саме центральний уряд здійснює контроль за реалізацією усіх державних функцій, забезпечуючи єдність процесу державного управління [1].

Слід зазначити, що бюджетний федералізм існує не лише у федеративних країнах, певні його риси можуть бути притаманні й унітарним державам. Протягом останніх десятиліть у багатьох унітарних країнах спостерігається процес децентралізації влади і фінансів, розширення повноважень органів місцевого самоврядування у бюджетно-фінансовій сфері, з'являються автономні утворення.

Проблема бюджетного федералізму чи унітаризму – це практична проблема компромісного поєднання публічних інтересів різних органів публічної влади. Бюджетний федералізм являє собою взаємодію економічних і політичних інтересів органів публічної влади всіх рівнів, що спрямовані на формування, розподіл і використання коштів централізованих фондів. За будь-якого розуміння бюджетний федералізм – бюджетні взаємовідносини федерального центру і регіонів, тому це поняття є дещо вужчим стосовно до фіскального федералізму [16].

На сьогодні у фахових джерелах не існує остаточного трактування дефініції «бюджетний федералізм». Свідченням цього є плюралізм поглядів українських та зарубіжних учених стосовно поняття та сутності бюджетного федералізму (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Трактування українськими та зарубіжними вченими поняття «бюджетний федералізм»

Автор	Визначення терміну
Т. Грицюк	Бюджетний федералізм – це система відносин, спрямованих на пошук балансу інтересів федерації та її суб'єктів з метою досягнення стійкого територіального розвитку та забезпеченості доступності споживання основних суспільних благ населення [2, с. 14].
Н. Єрмасова	Бюджетний федералізм – це політико-економічна категорія взаємовідносин між бюджетами різних рівнів, яка сприяє справедливому розподілу ресурсів, досягненню економічної ефективності в даній державній системі та забезпечення балансу економічних і політичних інтересів у суспільстві [3].
А. Ігудін	Бюджетний федералізм – це відносини на основі сполучення принципів централізму і децентралізму між федеральними органами влади і органами влади суб'єктів федерації щодо формування і реалізації бюджетної політики держави, розмежування бюджетно-податкових повноважень, видатків і доходів, розподілу останніх між федеральним бюджетом і консолідованим бюджетом суб'єктів федерації при низькій самодостатності територіальних бюджетів, виходячи із необхідності поєднання загальнодержавних інтересів та інтересів населення [2, с. 14].
Н. Кропивцова	Бюджетний федералізм – не тільки форма внутрішніх міжурядових фінансових відносин, це й певна філософія організації політичних відносин між різними рівнями влади [9, с. 248].
Кемпбел Р. Макконел, Стенлі Л. Брю	Бюджетний федералізм – це система трансфертів (дотацій), на підставі якої федеральний уряд ділиться своїми доходами з урядами штатів та місцевими органами влади [11].
П. Расел	Бюджетний федералізм – трансферт багатства шляхом зрівняльних платежів від «імущих» до «неімущих» провінцій із метою передання доходів, достатніх для забезпечення порівняно прийнятних рівнів суспільних послуг за більш-менш допустимих рівнів оподаткування [11].
Гаврі С. Росен	Бюджетний федералізм – це правильний розподіл сфер діяльності за урядовими рівнями [11].
Джозеф Е. Стігліц	Бюджетний федералізм – це фінансова взаємодія різних рівнів влади [11].
О. Сунцова	Бюджетний федералізм – це не тільки форма внутрішніх міжурядових фінансових відносин, це й певна філософія організації політичних стосунків, між різними рівнями влади [16, с. 312].
К. Шоуп	Бюджетний федералізм (фіскальна пірамідальна координація) – це складний комплекс податкових кредитів, розподілу податків, фінансових допомог і гарантів, який з'єднує муніципалітети зі штатом чи провінцією, а штати і провінцію з вершиною – національним урядом [11].
С. Юрій, В. Федосов	Бюджетний федералізм – це передача повноважень, функцій і компетентності від центрального уряду до органів місцевого самоврядування, що супроводжується передачею відповідних фінансових ресурсів [17].

Щоб зрозуміти сутність бюджетного федералізму, варто з'ясувати на яких принципах він ґрунтується:

1. Автономії – закріплення власних джерел доходів на кожному рівні влади з можливістю визначення напрямів їх використання.
2. Недопущення вилучень до бюджетів вищого рівня додаткових доходів та невикористаних чи додатково отриманих джерел доходу.
3. Відшкодування видатків, що виникли внаслідок рішень, які було прийнято органами влади та управління вищого рівня.
4. Чіткого розмежування видаткових повноважень між державними і місцевими органами влади та управління й бюджетної відповідальності (зокрема відповідальності за фінансове забезпечення завдань та функцій бюджетними коштами, акумульованими відповідним бюджетом).
5. Консенсусу між різними рівнями влади та управління з питань бюджетно-податкової політики.
6. Територіального підходу до побудови держави.

На сьогодні, у фаховій літературі не існує єдиної точки зору науковців стосовно проблематики моделей бюджетного федералізму їх груп та видів. Наприклад, Л. Миргородська та О. Сунцова вирізняють дві основні групи моделей бюджетного федералізму [7, 16]:

1) децентралізовані моделі (приміром, у США) – характеризуються великою фіскальною автономією регіональної та місцевої влади, слабкістю зв'язків між різними рівнями влади; центральна влада фактично не переймається проблемами фінансового вирівнювання, мало зважає на фіскальні дисбаланси в розвитку окремих територій. Місцева влада за такої моделі має покладатися передусім на власні сили;

2) кооперативні моделі (наприклад, в Австрії, ФРН, Скандинавських країнах) – характеризуються тісною співпрацею різних рівнів влади, активною політикою центральної влади у питаннях подолання фіскальних дисбалансів на різних рівнях управління та фінансового вирівнювання. Центральна влада активно піклується про забезпеченість єдиних стандартів суспільних послуг у межах усєї території держави.

Більш широку класифікацію моделей бюджетного федералізму наведено Ю. Барським [1]. Зокрема, він класифікує їх за наступними класифікаційними ознаками:

1. За способом розмежування доходів між рівнями бюджетної системи:
 - американська – більша частина видатків по кожному з бюджетних рівнів фінансується за рахунок власних джерел (США);
 - канадська – класичний соціально-орієнтований бюджетний федералізм. Місцеві органи влади мають власні податки і користуються правом додавати свої ставки до базової федеральної ставки (Канада, Швейцарія, Австрія);
 - німецька – міжбюджетні відносини базуються на «загальних» податках, надходження по яких розподіляється між всіма рівнями бюджетної системи. Прямі фінансова допомога із бюджетів вищого рівня відносно невелика, одна існують федеральні і спільні програми регіонального розвитку (Німеччина, РФ);
 - китайська – податки збираються регіональною владою, центр визначає частково по формулі, але найчастіше за згодою скільки кому лишити (Китай).
2. За співвідношенням переваг і недоліків централізації влади:
 - розподільча модель бюджетно-податкових взаємовідносин – розподіл доходів використовується у якості інструменту регулювання «нерівних» умов життя (Німеччина);
 - модель «конкуруючого» федералізму – кожен регіон і муніципалітет конкурують та можуть проводити власну бюджетну політику (США).

3. За типом організації:

- децентралізовані моделі – функціонування двох відносно незалежних рівнів державної влади федерального та субфедерального (США, Канада);
- кооперативні моделі – робиться ставка на спільне використання федерально-регіональних податків. Надлишкова централізація податкових функцій веде до обмеження фінансової самостійності регіональних та місцевих органів влади (Німеччина, Швейцарія, РФ).

4. За способом місцевого самоврядування:

- англосаксонська – високий рівень автономії місцевого управління, відсутність органів державної влади місцевого рівня (Австралія, США, Канада, Великобританія);
- континентальна – поєднання місцевого самоврядування і місцевих адміністрацій, обмежена автономія місцевого самоврядування (Франція, Італія, Іспанія);
- змішана – поєднання елементів англосаксонської та континентальної моделі (Німеччина, Австрія, Японія, РФ).

В Україні, як і в більшості постсоціалістичних країн, місцеві органи влади економічно слабших регіонів мають обмежений доступ до ринку капіталів тому забезпечення рівного доступу населення країни до місцевих суспільних благ, а отже, розв'язання завдань зменшення міжрегіональної диференціації обсягів та якості послуг соціальної інфраструктури потребує капітальних трансфертів із державного бюджету [6, с. 24].

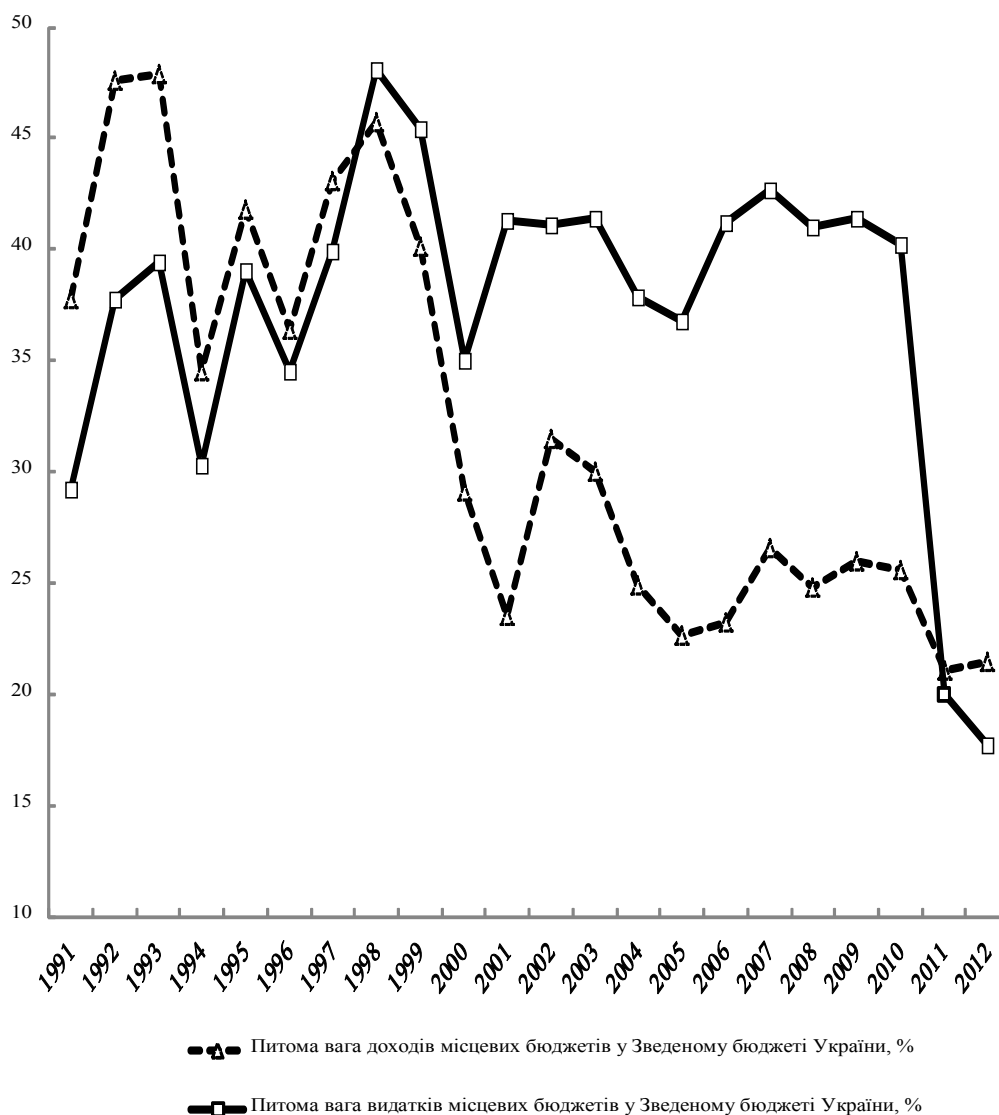
Проаналізувавши показники доходів і видатків місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України за 1991–2012 рр. (рис. 1) виокремлюємо три стадії розвитку місцевих бюджетів:

I. 1991–1997 рр. – перевищення питомої ваги доходів місцевих бюджетів над видатками місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України. Це пояснюється тим, що після розпаду СРСР Україна зберегла принципи демократичного централізму та єдиної спрямованості бюджетних видатків, які були характерними для бюджету СРСР.

II. 1998–2010 рр. – перевищення питомої ваги видатків місцевих бюджетів над доходами місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України. Характерними ознаками даного етапу є те, що з прийняттям Бюджетного кодексу України у 2001 році, органи місцевого самоврядування отримали низку делегованих, від державних органів влади, повноважень, які держава не фінансує у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України, що посилює залежність бюджетів органів місцевої влади від Державного бюджету. Про це свідчить збільшення у 2010 році порівняно з 2001 роком питомої ваги видатків місцевих бюджетів України на 12,1 в.п., а також зменшення у цьому ж періоді частки доходів місцевих бюджетів на 14,3 в.п.

III. 2010–2012 рр. – профіцит місцевих бюджетів. Для даного етапу притаманним є зменшення незабезпечених фінансовими ресурсами делегованих державою повноважень органам місцевого самоврядування, що пояснюється зменшенням у 2011 році порівняно з 2001 роком частки видатків місцевих бюджетів на 21,3 в.п., при зменшенні за цей же період частки доходів місцевих бюджетів всього на 2,4 в.п.

Науковці справедливо зазначають, що реформа системи міжбюджетних відносин, у тому числі встановлення прямих відносин між державним бюджетом та бюджетами місцевого самоврядування – потребує узгодження із реформою системи адміністративно-територіального устрою. Проте в тому, які саме органи виступають у ролі контрагентів бюджетних відносин, і полягає головна причина нерозв'язаності основних проблем міжбюджетних відносин [5, с. 25].

Примітка: розраховано автором на основі: [8, с. 34-35; 12, с. 67-72; 13, с. 41-42; 14, с. 56-57; 15, с. 55-58]

Рисунок 1 – Динаміка Зведеного бюджету України за 1991–2012 рр.

Перетворення ж місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць можливе після виконання таких основних завдань [11]: зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування; підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами; удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин; запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу; посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів; підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотримання бюджетного законодавства; забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що подальша бюджетна децентралізація має відбутися після змін у системі державного управління, соціального захисту та податковій системі, а для цього необхідно розв’язати основні проблемами впровадження бюджетного федералізму в Україні, серед яких: широкий перелік задекларованих державою соціальних зобов’язань; нерівномірність темпів соціально-

економічного розвитку регіонів; недостатній обсяг дохідної частини місцевих бюджетів; високий рівень дотаційності місцевих бюджетів.

Перспективу подальших досліджень впровадження бюджетного федералізму та забезпечення умов його ефективного функціонування у фінансовій системі держави убачаємо в вирішенні питання згладжування різниці у рівнях соціально-економічного розвитку територій для забезпечення їх мешканців державними гарантіями на визначеному законодавством мінімальному рівні та формуванні реальної фінансової спроможності органів місцевого самоврядування.

Список літератури

1. Барський Ю. М. Теорія бюджетного стимулювання регіонального розвитку [Електронний ресурс] / Ю. М. Барський, Ю. М. Зінчук // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. – 2011. – №19. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_19_ekon/stat_19/38.pdf
2. Гончаренко О. В. Розбудова міжбюджетних відносин на місцевому рівні: дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. В. Гончаренко. – К., 2008. – 217 с.
3. Єрмасова Н. Б. Державні та муніципальні фінанси: теорія і практика в Росії та зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / Н. Б. Єрмасова. – 2008. – Режим доступу: <http://www.e-reading.org.ua/book.php?book=98322>
4. Конституція України [Електронний ресурс]: станом на 6 жовтня 2013 р. / Верховна Рада України. – 2013. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Лисенко О. Ю. Міжбюджетні відносини в Україні [Електронний ресурс] / О. Ю. Лисенко // Державне управління теорія та практика. – 2011. – №1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2011_1/txts/Lysenko.pdf
6. Луніна І. О. Капітальні трансферти місцевим бюджетам: підходи до створення ефективної системи управління / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2011. – №2. – С. 24-34.
7. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн: [навч. посібник] / Л. О. Миргородська. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
8. Народне господарство України за 1991 рік. – Київ, 1992. – 468 с.
9. Оспішев В. І. Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посібник] / В. І. Оспішев. – К.: Знання, 2008. – 567 с.
10. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року №308. – Режим доступу: <http://kmu.gov.ua/kmu/control/npd/list>
11. Сітніченко А. В. Створення «Української моделі» побудови міжбюджетних відносин [Електронний ресурс] / А. В. Сітніченко // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2010. – №1(3). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Patp/2010_1/10savpmv.pdf
12. Статистичний щорічник України за 1994 рік. – Київ, 1995. – 519 с.
13. Статистичний щорічник України за 1997 рік. – Київ, 1998. – 624 с.
14. Статистичний щорічник України за 2000 рік. – Київ, 2001. – 598 с.
15. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – Київ, 2011. – 560 с.
16. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: [навч. посібник] / О. О. Сунцова. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
17. Юрій С. І. Фінанси: [підручник] / С. І. Юрій, В. М. Федосов. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

Natalia Pedchenko, Svyatoslav Zavorotniy

Poltava University of Economics and Trade

Budgetary federalism in financial sector: models and principles

The paper deals with the issues of interbudgetary relations and particularly with the problems of introducing budgetary federalism into the financial sector. Theoretical and practical aspects of the formation of interbudgetary relations on the level of territorial communities are researched. The analysis of incomes and expenditures of local budgets during the period of independence of Ukraine is fulfilled.

As a result of research, the main principles of budgetary federalism are determined and characterized; different models of budgetary federalism distinguished by Ukrainian and foreign scientists are researched; the consolidated budget of Ukraine for twenty years if independence of Ukraine is analyzed; the range of problems

related to the introduction of budgetary federalism in Ukraine is elucidated as well as the perspectives of overcoming difficulties concerning the introduction of budgetary federalism in Ukraine are characterized.

Summarizing above-mentioned we can make a conclusion that the further budgetary decentralization must occur after changes in the system of state governing, social protection and tax system, and for this purpose the main issues of introducing budgetary federalism in Ukraine such as a broad range of social responsibilities declared by the state, uneven rates of social and economic development of regions, insufficient volume of incomes of local budgets, a high subsidy level of local budgets must be solved.

budgetary federalism, patterns of budgetary federalism, reform of interbudgetary relations

Одержано 24.10.13

УДК 338.436

Л.М. Березіна, проф., д-р екон. наук

Полтавська державна аграрна академія

Умови і параметри оптимізації споживчого ринку

Узагальнено умови та параметри оптимізації споживчого ринку України, що забезпечить ефективне постачання продовольства для населення України. Подальша господарська практика формування та розвитку споживчого ринку потребує урахування умов та параметрів його оптимізації. Визначено чинники, які впливають на сферу господарських відносин підприємств, що забезпечить обґрунтування управлінських рішень щодо своєчасної нейтралізації негативного впливу, який зумовлює неминучість економічного ризику.

гармонізація господарських відносин, інституціональні механізми, параметри оптимізації, споживчий ринок, стратегія розвитку

Л.М. Березина, доктор экономических наук, профессор кафедры экономики предприятия

Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава

Условия и параметры оптимизации потребительского рынка

Обобщены условия и параметры оптимизации потребительского рынка Украины, что обеспечит эффективное снабжение продовольствия для населения Украины. Дальнейшая хозяйственная практика формирования и развития потребительского рынка требует учёта условий и параметров его оптимизации. Определены факторы, которые влияют на сферу хозяйственных отношений предприятий, что обеспечит обоснованность управленческих решений относительно своевременной нейтрализации негативного влияния, которое обуславливает неизбежность экономического риска.

гармонизация хозяйственных отношений, институциональные механизмы, параметры оптимизации, потребительский рынок, стратегия развития

Постановка проблеми. Формування та розвиток споживчого ринку України зумовлює необхідність розв'язання проблеми стабілізації забезпечення населення продовольством за рахунок внутрішніх товарних ресурсів. Вирішення зазначеної проблеми та подальша оптимізація продовольчого постачання населення можливі завдяки поглибленню дослідження теоретичних засад щодо умов і параметрів функціонування ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти проблеми стабілізації продовольчого забезпечення населення досліджуються у працях низки українських та зарубіжних економістів, а саме: Бакая С.С., Бойка В.І., Босолда М., Брингецу С., Власова В.І., Гончарова В.Н., Джоахіма А., Еусебіо М., Єрмакова О.Ю., Лінвуда Т., Людвіга Штріве, Маліка М.Й., Михайлової Л.І., Прусса Х.,